

XVI. Yüzyıl Şairlerinden Edirneli Ubeydî'nin Muammaları*

ÖMER ARSLAN**

The Muamma Poems of Ubeydî of Edirne,
one of the XVIth Century Poets

Ö Z E T

İlk örnekleri Arap edebiyatında görülen ve Allah'ın doksan dokuz isminin çeşitli usullerle şiir içerisinde gizlenmesi şeklinde başlayan muammalı şiir söyleme geleneğinin kapsamı tarih içinde genişleyerek insana ait isim ve lakapları da konu edinmiş ve kendine has kurallara sahip bir edebî tür olan muammayı meydana getirmiştir. Muamma, Türk edebiyatına, diğer klasik biçim ve türler gibi Fars edebiyatından geçmiştir. Klasik Türk edebiyatının Osmanlı sahasında 15. yüzyıldan itibaren bazı eserlerin içerisinde müstakil örnekleri görülen muammalar, 16. yüzyılda Emrî ve Kınalı-zâde Ali'nin girişimi ile rağbet görmeye başlamış ve 19. yüzyıla değin şairlerin dıvanlarında ve mecmualarda yer bulmaya devam etmiştir. 16. yüzyılda, Edirne'de Emrî'nin edebî muhitinde yetişmiş olan Ubeydî, klasik Türk edebiyatında en çok muamma kaleme alan şairlerden biridir. Dıvanında ve çeşitli mecmualarda 161 muamması tespit edilen şair, müstakil bir şiir fennî ya da ilmi olarak kabul edilen muammacılığı, türün Osmanlı sahasında yerleşmesini sağlayan Emrî ve Kınalı-zâde Ali'nin Edirne'deki edebî muhitinde, şiirde usta kabul ettiği Emrî'den öğrenmiş olmalıdır. Çalışmamızda Ubeydî'nin, dıvanında yer alan 159 muammaya ek olarak bir muamma mecmuasında bulunan iki farklı beyitle birlikte 161 muamma bir araya getirilerek bu türde eser verenler arasında önemli bir yeri olan şairin şimdiye kadar tespit edilen tüm muammaları toplanmış oldu, dıvanında muammaların yer aldığı muammeyat faslının tıpkıbasımı ve muammalardan bazılarının çözüm örnekleri verildi.

ABSTRACT

In Arabic literature, the first examples of the mu'ammâs had been enigmatic poems in which obscured ninety-nine names of God by metaphorical, semantic, scriptural methods; over time, the content of mu'ammâ poems was expanded and their form was classified as a genre which has its own principles. Mu'amma genre passed into Turkish literature from Persian literature as in other classical forms and genres. Enigmatic verses written with ta'miye principles were seen in some texts of classical Turkish literature from the 15th century onwards. In the 16th century, the generic aspects of mu'amma were translated into Turkish owing to the attempts of Emrî and Kınalı-zâde Ali. With the efforts of these two poets, this genre had become popular, and although this interest lost its popularity in the following centuries, it continued to take place in poets' dıvans and classical anthologies, which are known under the term mecmu'a, until the 19th century. Ubeydî was one of the poets in the literary circle of Emrî, and he composed a larger number of mu'ammâs in classical Turkish literature. In this paper, all mu'ammâ poems of Ubeydî, which consists of 159 mu'ammâs in his dıvan and two different couplets in a mu'ammâ anthology, the facsimile of the mu'ammeyât chapter of his dıvan, and solution methods of some of these mu'ammâs are presented.

* Makalenin Geliş Tarihi: 04.03.2021 / Kabul Tarihi: 03.05.2021. Bu makale, "Ubeydî Dıvânı (Metin ve İnceleme)" başlıklı yüksek lisans tezinden üretilmiştir.

** Arş. Gör., İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Eski Türk Edebiyatı Anabilim Dalı, (omer.arslan@istanbul.edu.tr), Orcid ID: 0000-0001-9085-3426.

ANAHTAR KELİMELER

Muamma, Tamiye, Ubeydî, Klasik Türk Şiiri, XVI. Yüzyıl Türk Edebiyatı.

KEYWORDS

Mu'ammâ, Ta'miye, Ubeydî, Classical Turkish Poetry, 16th Century Turkish Literature.

Giriş

XV. Yüzyılda Çağatay sahasında Herat'ta bir ekol oluşturacak denli gelişim gösteren muammacılık klasik Türk edebiyatının Osmanlı sahasında Emrî ile Kınalı-zâde Alî Çelebi'nin çabalarıyla özellikle belirli bir dönem Osmanlı şairleri arasında da rağbet görmüştür. Örnekleri XIX. Yüzyıla kadar uzanan, hem bağımsız bir tür hem de farklı türler içinde işlevsel bir isim gizleme yöntemi olan muamma üzerine yapılan çalışmalar, türün ve yöntemin doğasındaki belirsizlikler sebebiyle diğer türler üzerine yapılmış şerh ve tahlil çalışmalarına kıyasla sınırlı kalmıştır. Muammaların kendine has kelime kadrosunun ve çözüm usullerine işaret eden bazı bağdaştırmaların klasik şiir zevkinden ayrı bir yerde durması, klasik şiiri anlamlandırmakta yardımcı olan bazı unsurların bu nazım türü içinde farklı bağlamlarda işlenebilmesi bu belirsizliğin başlıca sebeplerindendir.

Klasik literatürde yer alan muammaya dair risaleler, genellikle şiir içinde isim gizleme ve bulma yöntemleri üzerine odaklanmış, verilen beyit, kıta örnekleri de sadece açıklanan usule ilişkin olmuştur. Dolayısıyla risaleler, metin neşri ve diliçi çeviri çalışmalarında bir muamma şiiri ile karşılaşan araştırmacıya usul odaklı bilgi sağlamakta, hangi usulle yazıldığı belirtilmeyen muammaların okunması ve çözümünde bu bilgi sınırlı kalmaktadır. Çünkü divanlarda ve mecmualarda karşılaşılan muammaların çok azı, doğrudan çözüm usulüne dair bir ibare taşımakta, çoğunluğu ise sadece usule dair remizlerle yetinerek teşbih, telmih, ebced vb. uygulamalar ile lafza ve manaya dair yan yöntemlere işaret etmektedir. Üstelik bir muammanın hallinin birden çok işlemi gerektirebildiği, müteradifen bir kelimenin üç dildeki karşılıkları da işin içine girebildiği ve her değişiklikte kelimenin harfleri farklılaştığı için beyitte gizlenmiş olan ismi bulma yolunda, çeşitli işaretlerin rehberliğiyle yine beyitte yer alan belirli kelimelerden ismin harflerini bulma ve birleştirmeye dair uzun bir deneme yanılma işlemine gitmek gerekmektedir. Bu uzun uğraş da ancak muamma beyti doğru

okunabildiyse çözüme ulaştıracaktır; çünkü harf hataları gibi ufak yanlış anlaşılımlar dahi sonucu doğrudan etkileyecek ölçüde önemlidir. Bu alanda yapılacak metin neşirleri, muamma beyitlerini okuma ve anlamlandırma yolunda ayrı birer rehber olacaktır. Biz de, zaman içinde daha fazla muamma metni ve çözüm örneğinin yayımının, türün kelime kadrosu ve kendine özgü bağdaştırmalarının anlaşılabilmesini sağlayacağını ve bu bilgi birikiminin metin neşri, diliçi çeviri çalışmaları açısından da faydalı olacağını düşünerek türün, edebiyatımızdaki seyrine, şairin edebî şahsiyeti ve eserine değindikten sonra çalışmamızda Ubeydi'nin muammalarını ve bunlardan bazılarının çözümünü konu edindik.

1. Muamma Türü ve Edebiyatımızdaki Seyri

“Şiirde remiz, ima veya işaret yoluyla dolaylı şekilde bir isme delâlet eden söz” diye tanımlanan (Saraç 2005: 322) ve edebiyatımızda ilk örneğini 15. yüzyılda gördüğümüz muamma türü (Yavuz 2007: 286), ancak 16. yüzyılda Emrî ve Kınalızâde Alî Çelebi'nin çabaları ile tüm yönleriyle ele alınmaya başlanmıştır. İki şairin, Mîr Hüseyin Nişâbü'rî'nin *Muamma Risalesi*'ni¹ okuyup istinsah ederek bu fenni öğrendikleri, çevrelerindeki şairleri de muammaya teşvik ettikleri ya da heveslendirdikleri anlaşılmaktadır (Saraç 1997: 303).

Babasının muammaya olan özel ilgisinden dolayı konuya diğer tezkirecilerden daha dikkatli yaklaşmış olan Kınalızâde Hasan Çelebi başta olmak üzere devrin tezkirecilerinin “fenn-i muamma” olarak andığı ve şiirden ayırıp lügaz ve tarihe yakın gördükleri muammanın, edebî kıymeti tartışmalı olmakla birlikte şiir kültürünü zenginleştiren bir merak ve ilgi alanı olduğu açıktır.

Edebiyatımızda nadir de olsa mensur muammalar bulunmakla birlikte, tamiye usulleri genellikle manzum metinlerde uygulanmış ve muamma daha çok bir nazım türü olarak kabul görmüştür. Farklı nazım biçimleri ile yazılmış muamma örnekleri mevcutsa da tamiye edilen ismin

¹ Bu eser üzerine Lâmi'î Çelebi ve Gelibolulu Surûrî'nin de şerhleri bulunmaktadır (Baş 1999: 26).

çoğunlukla biçimsel yapının tamamına yayılmayıp nazım biriminde gizlendiği görülür; manzumenin tamamına yayılan ve çözüm işaretleri farklı birimlere dağıtılmış muammalar nadirdir.² Divanlardaki muammeyat bölümleri, muamma mecmuaları ve risaleleri incelendiğinde muammaların belirgin ortak özelliklere sahip olduğu görülür. Çoğunlukla matla ya da kıta nazım biçimleriyle kaleme alınan her bir muammanın başında, tamiye edilen isim ya da lakap yazılıdır; kimi örneklerde ise muammanın çözüm yöntemi başlık olarak verilmiştir.

İçerik bakımından klasik şiirden ayrılan muamma türünde, mazmunlar bir hayal oluşturmak için değil teşbih, telmih, tahsil, tashif, taklib vb. yollarla gizlenen ismin harflerine ya da çözüm yöntemine işaret etmek için kullanılır. Bu sebeple her muammanın özellikle müteradiflerle zenginleşmiş, kendine has kelime kadrosu ve anlam dünyası vardır, denilebilir. Klasik estetik ölçütlerine çok yakın muammaların yanında tamamen klasik edebiyat zevkine uygun bir şekilde yazılmış olup aynı zamanda içine isim gizlenmiş muammalı şiirler de mevcuttur. Yani muamma fennini bilen şair hem muamma türünde manzumeler hem de muammalı şiirler yazabilir. Bu yüzden muammaclığı, belirli biçim ve içerik özelliklerine sahip bir nazım türünde yazmak ve tamiyeyi anlatım tekniği olarak başka türler içinde kullanmak tasarruflarıyla iki kola ayırmak mümkündür.³ Başka türler içinde isim gizleme motivasyonu yalnızca stilistik sebeplerle sınırlı değildir; bu durumun işlevsel bir örneği şehrengizlerde karşımıza çıkar. Şehrengizlerde, bazen açıktan tanıtılmak istenmeyen bir güzelin isminin muamma ile gizlendiği görülür.⁴

Tezkire kayıtlarına bakıldığında, bu türün edebiyatımızdaki doğuşunun bireysel çabalarla değil edebî çevreler içinde gerçekleştiği

² Fuzûlî, muammada adın son mısraya gizlenmesinin makbul olduğunu, bunun yanında isimlerin farklı mısralara gizlenebileceğini söyler (Kürkçüoğlu 1949: 67).

³ Tamiye usullerinin ve diğer harf oyunlarının farklı edebî türler içinde kullanımına dair bkz. (Kaya 2013: 71-114).

⁴ Derzî-zâde Ulvî *Manisa Şehrengizi'*nde "Derviş" adlı güzelin tavsifine bir muamma eklemiştir (Çelik 2018: 274). Fakîrî'nin *İstanbul Şehrengizi'*nde bir güzelin ismi muamma içine gizlenmiştir (Gök 2016: 264). Esîrî, *Bağdat Şehrengizi'*nde utangaç mizacı sebebiyle pek insan içine çıkmayan bir güzelin ismini açıktan söylemenin edepsizlik olacağını ancak onu anmanın da kabul edilemeyeceğini söyleyerek ismini bir muamma şeklinde gizler (Aydemir 1999: 474).

anlaşılmaktadır. Öğrenilen ve öğretilebilen bir fen olmasının yanında muammanın daha çok şair çevrelerinde tutulmasının sebeplerinden biri de muhtemelen, türün doğasındaki soru-cevap mantığının doğrudanlığı gerektirmesidir. Yani muamma söylemenin zevki manzume içine gizlenen ismin bulunup bulunamayacağını görmekte, belki zor bir muammanın hal yolunu göstermektedir. Böylece şair hem şiir içine türlü yöntemle bir isim gizlemenin hem de bu ismi ortaya çıkarmanın yolunu öğretme rolünü üstlenebilir. Bu rol klasik anlamdaki şiir ile elde edilemeyecek bir tecrübedir; çünkü şairin bizzat şerhi, şiirinin kıymetini düşürecek ve hodbinlik sayılacaktır ancak mummalar çözülmek üzere yazıldığından belîğ şiirin ölçütlerinden olan hayalin, zihinde bir anda tebadür edecek şekilde kurulması gerekliliği burada söz konusu değildir. Muamma, mutlaka bir zihin mesaisine hatta çoğu zaman açıklanmaya muhtaçtır. Bu yüzden birçok risalede çözüm örnekleri verilmiş, divanlarda bulunan bazı muammalarda isim yerine çözüm yöntemleri yazılarak belirsiz olan ismin bu yöntemle göre bulunması istenmiştir.

Şiirden çok nükteye yakın olan bu türün edebiyatımızda yaygınlaşmamasının muhtemel sebepleri, has şiir gibi tekrar tekrar okunmaya müsait olmaması, ilgiyi çözülene kadar canlı tutması ve bir kere çözümlenince tükenmesidir. Muamma beyitleri berceste beyitler gibi dilden dile dolaşmaya uygun değildir. Yine de kişinin zekâsını, dil hâkimiyetini gösteren bir zihin zanaatı olarak rağbet bulmuş, padişahlar katında iltifat görmüştür. Muammâyî'nin muamma risalesi (Saraç 1997: 307) ve Nihânî'nin her beytinde Sultan Selim adını gizlediği kasidesi I. Selim tarafından takdir edilmiştir (Yavuz 1998: 1). Sonraki devirde de muamma şiirleri, tamiye usullerine dair risalelerin yanı sıra belirli bir şairin muammalarının şerhini konu alan eserler yazılmış ve belagat kitaplarında muammaya dair müstakil başlıklara yer verilmiştir (Elbir 2009: 89; Kaçar 2020: 66; Kaçar 2021: 473; Öntürk 2017: 235; Şahin 2016: 161).

İrticalen muamma söylemek tezkirelerde maharet olarak anıldığına göre muammanın aynı zamanda bir meclis eğlencesi olduğunu düşünmek mümkündür. İstanbul'da muammaların asılıp, çözene ödüllerin verildiği muamma kahvelerinin bulunması da bu durumun göstergesidir (Koçu 1947: 14). Muammacı, hazır cevaplığını, laf arasında

geçen bir isim ya da hâlihazırda söylenmiş bir muammanın ismine karşılık, irticalen aynı isimde başka bir muamma söyleyerek gösterebilir. Emrî, muammada bu dereceye ulaşmış bir şairdir. Onun kadar muamması bulunmasa da Kınalızâde Alî de görev yaptığı şehirlerde çevresindeki şairleri muamma türüne teşvik ederek türün yaygınlaşmasına katkı sağlamıştır (İşinsu Durmuş 2019: 133).

Edirneli şair Emrî, türün pratiğinde de ustalaşmış, muamma üstünde kalem oynatan herkesin önüne geçmiştir (Saraç, 1997, s. 308). Hatta Türkçe muammalarının niceliği ile öne çıkanların verimleri incelendiğinde bütün devirlerde kalburüstü⁵ şairler arasında muammacılıkta ona yaklaşabilen yoktur denebilir: Emrî (611), Ubeydî (161), Gelibolulu Âlî (271), Nazmî (130), Nâbî (199) (Saraç 1997: 304). Klasik Türk edebiyatında muamma yazmış şairlerin sadece isimlerine bakılırsa 18. Yüzyıldaki yoğunluk dikkat çekicidir ancak tüm bu şairlerin ürünlerinin toplamı sadece Emrî'nin muammalarının dörtte biri kadar bile değildir:

XV. yy'da: Muin b. Mustafa, Adnî, Mahmud Paşa, Alî Şîr Nevâyî, Cem Sultan, Şibân Hân.

XVI. yy.: Bâbüür Han, Lâmi'î Çelebi, Abdî, Salih Çelebi, Fuzûlî, Emrî, Kınalızâde Ali Çelebi, Bâkî, Gelibolulu Ali, Muammâyî Alî.

XVII. yy.: Hâşimî, Gaybî, Nedîm-i Kadîm, Konyalı Nâlî, Nâbî.

XVIII. yy.: Nahîfî, Münif Mustafa Efendi, Hâmî-i Âmidî, Neylî, Şeyhülislâm Es'âd, Akkova-zâde Hâtem, Haşmet, Fitnat Hanım, Sünbulzâde Vehbî.

XIX. yy.: Aynî, Namık Kemal. (Bilkan 2000: 27).

Bu tabloya bakıldığında Klasik Türk edebiyatında muammacılığın en verimli devrinin Emrî ile başladığını, bunda Kınalızade Alî'nin teşviklerinin de önemli olduğunu söylemek mümkündür. Özgün şiir tarzı ve müstağni tavrıyla meşhur olan Emrî'nin Edirne'deki edebî muhitinde yetişen Ubeydî de edebiyatımızda en çok muamma yazmış şairler

⁵ Ali Nihad Tarlan, muammalara çoğunlukla ikinci ve üçüncü derecedeki şairlerin divanlarında rastlandığını ifade etmektedir (Tarlan 1936: 3).

arasındadır. Şüphesiz, onun bu türde manzumeler yazmasında etkili olan Emrî'dir (Kutluk 1989: II/ 609; Mustafâ Âlî 1994: 315).

2. Ubeydî'nin Hayatı ve Eseri

Kaynaklarda Ubeydî'nin doğum tarihi ile ilgili bilgi bulunmamaktadır. Tezkireciler, şairin asıl adının Abdurrahman ve memleketinin Edirne olduğunu bildirmektedirler (Solmaz 2005: 416; Kılıç 2010: II/1049; Kutluk 1997: 166; Kayabaşı 1997: 389; Kutluk 1989: 608; Hibrî 79; İsen 1994: 315; Sâmî 1996: 3122; Tuman 2001: 647).

Ubeydî, Nebî Halife isimli bir vaizin çocuklarının en büyüğüdür. Gelibolulu Âlî'ye göre şairin babası veli zümresindedir (İsen 1994: 315); Ahdî ise onu büyük bir zahitler, evliyaların kutbu ve keramet sahibi biri olarak tanıtır (Solmaz 2005: 417).

Ubeydî, tahsiline erken yaşlarda başlamış, çeşitli fenlerden başka musiki ilmi ile ilgilenip muamma fenninde Emrî'yi takip etmiş, daha danişmend iken Kânûnî'ye sunduğu bir gazelle padişahın dikkatini çekmiştir (İsen 1994: 315). Kadızade Efendi'den mülazım olduktan sonra (İsen 1994: 315) Lofça'da (Kılıç 2010: II/1050) başladığı kadılık görevine Zağra'da (Kutluk 1997: 166; Kayabaşı 1997: 389) devam ettiği kayıtlıdır.

Dış görünüş itibariyle yakışıklı ve güler yüzlü bir kimse olduğu belirtilen Ubeydî'nin olgun tabiatından, sözü ile tavrının birbirine uygun düştüğünden, (Ahdî 2005: 417) ahlakından (Kutluk 1997: 166), halim selim, güleç biri olduğundan bahsedilir (Kılıç 2010: II/1049). Ayrıca, utangaç (Kutluk 1989: 609), kimseyi incitmeyen, anlayışlı bir kişiliğe sahip olduğu belirtilir (İsen 1994: 315). Divanında yer alan şu beytin, şairlik övücünün yanı sıra kendi tabiatine dair bir ifade olarak onun kişiliği ile ilgili yorumları desteklediği düşünülebilir:

İy 'Ubeydî hazret-i Sultân Selîm'e kul idiüp

Sana 'unvânlar viren tab'-ı selîmündür seniün

Ölümü hakkında Hasan Çelebi tezkiresinde, hac vazifesini yerine getirmek için gittiği Mekke'de vefat ettiği, (Kutluk 1989: 609) Tuhfe-i Nâilî'de ise Zağra kadısı iken h. 981 tarihinde (m. 1573) vefat ettiği, Beyânî, Hibrî ve Hasan Çelebi'nin verdiği h. 980 tarihi ile Âlî'nin verdiği h. 982 tarihinin yanlış olduğu iddia edilir (Tuman 2001: 647). Fâizî

tezkiresinde Ubeydî'nin ölümü için düşürülen şu tarih de Hicrî 981 senesini göstermektedir:

“Âh fevt oldu muharremde ‘Ubeydî Çelebi”

Ubeydî'nin tek eseri olan divanında 5 kaside, 2 terki-bent, 1 terci-bent, 2 müseddes, 17 muhammes, 6 murabba, 5'i Farsça olmak üzere 345 gazel, 7 tarih, 6 kıta, 15 matla, 1'i Farsça 6 müfred, 6 Farsça ve 159 Türkçe muamma bulunmaktadır.

Üslubu sadedir. Uzun terkipleri tercih etmemiştir. Gösteriştan uzak, samimi, lirik söyleyişini tezkireciler, “sûzân” kelimesi ile tavsif etmişlerdir. Divanının gazeliyat bölümünde her harfin mutlaka münacaât ve bir naat gazeli ile başlaması şiirlerinin bütününe bir yakarış havası katmaktadır.

Ubeydî divanının dikkat çekici yanlarından biri de bestelenmiş müseddes, muhammes ve murabbalarındaki içtenliktir. Divan içindeki en canlı manzumeler de bunlardır. Ubeydî, daha sonra “şarkı” adını alan bu türün öncüsü sayılabilecek bir şairdir (Öztuna 1990: 267-270). Ayrıca armuduyla ünlü Zağra için sıradışı bir methiye kaleme alan Ubeydî, bu kasidesini her beyitte Zağra'da yetişen bir bazen iki farklı armut türünü zikrederek o türün kendine has şekline ya da ismine işaret eden teşbih ve telmihlerle kurmuştur (Tıgılı ve Arslan 2017: 36). Musammatlarını bestelenmeye uygun biçimde yazması, gazeliyatının her harfini münacaat ve naatlarla başlatması, bir şehrin meşhur meyvesi üzerine kaside söylemesi ve muammacılığı Ubeydî'nin şiirde farklı yollar arayan bir şair olduğunu göstermektedir.

3. Muammaların Yer Aldığı Yazma Nüshaları

Ubeydî'nin 161 Türkçe muammasının yanında, 5 Farsça muamması ve 1 lügazı bulunmaktadır. Türkçe muammalarının 149'unda tamiye edilen isim beytin ya da kıtanın başında yazılıdır, 12'sinde ise isim yerine muammanın çözüm yöntemi yazılmıştır.

Muammalar Ubeydî'nin İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi'nde T.Y. 631 demirbaş numarası ile kayıtlı divan nüshasından ve Berlin Devlet Kütüphanesi'nde Ms. Or. Oct. 3420 ile 2130 numaraları ile kayıtlı iki muamma mecmuasından derlenmiş olup divan

nüshasındaki sıralamaya göre dizilmiştir. Nüshaların tavsifi şu şekildedir:

İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi T.Y. 631 numarada kayıtlı 20,5x13,5 cm ölçülerinde 18 satır, 78 yapraktan müteşekkil *Ubeydî Dîvânı*, şairin 159 muammasını içermektedir.

Berlin Devlet Kütüphanesi Ms.Or. Oct. 3420 numarada kayıtlı yaldızlı menevişli meşin kaplı, 16,5x10 cm ölçülerinde 16 satır, 143 yapraklı, içinde Ârifî, Emrî, Fâizî, Furûcî, Hâşimî, Muammâyî Ahmed, Nâlî Mehmed, Kınalı-zâde Alî, Rumûzî, Tursun-zâde Feyzî, gibi şairlerin de muammalarını içeren bu muammeyat mecmuasında Ubeydî'nin 142 muamması yer almaktadır; bunlardan ikisi divanda bulunmayan muammalardır.

Berlin Devlet Kütüphanesi Ms.Or. Oct. 2130 numarada kayıtlı meşin kaplı, 20,5x10,5 cm. ölçülerinde, satır sayısı muhtelif, içinde Nâbî Dîvânı, Riyâzî'nin *Sâkî-nâme*'si ve Ârifî, Emrî, Fâizî, Fûrûcî, Mîr Hüseyin, Muammâyî Ahmed, Nâlî Mehmed, Kınalı-zâde Alî, Rumûzî, Tursun-zâde Feyzî, Vecdî gibi şairlerin de muammaları bulunan 154 yapraklık bu mecmuada Ubeydî'nin 21 muamması yer almaktadır.

4. Ubeydî'nin Muammalarından Bazı Çözüm Örnekleri

Şairin divanında ve diğer iki mecmuada, muammaların çözümleri verilmemiştir. Bu sebeple Ubeydî'nin muamma tekniği hakkında fikir oluşturabilmek adına bazı muammalarını çözmeye çalıştık. Çözüm açıklamalarında yeri geldikçe ilgili usullere ve işaretlere dair kurallara dipnotlarda yer verdik; beyitlerde geçen ifadeleri mümkün oldukça özgün hallerine sadık kalarak tırnak içerisinde yazdık. Çözdüğümüz on dokuz muammanın yanında, Mehmet Arslan'ın "Divan Edebiyatında Mu'ammâ, Çözülmüş Mu'ammâ Örnekleri ve Mu'ammâ Çözüm Teknikleri" başlıklı kapsamlı çalışmasında yer alan ve Ubeydî'ye ait olduğunu tespit ettiğimiz beş muamma çözümünü de örneklerin sonuna ekledik.

AKBABA

Bâg-ı ümîde tâlib kasd itse açılırmuş

İkbâl-i dil olunca her kûşe açılırmuş

“Kûşe” işareti kelimenin sonundaki harfe işaret ettiği için “ikbâl” (اقبال) ve “bâğ” (باغ) kelimelerinin köşesi açılır yani son harfleri lâm (ل) ve gayn (غ) kaldırılır, kalan harfler birbirine eklenirse AKBABA (اقبابا) ismi bulunur.

AYAZ

*İrişüp bezm-i 'îrfâna olup esrâra vâkıflar
Mezâyâ söyleşilse raks urur bî-gâye 'ârifler*

“Mezâyâ” (مزایا) “raks urursa”⁶ yani kalb-i küll⁷ ile harfleri baştan sona ters çevrilirse ve “bî-gâye” işareti ile sondaki (ر) harfi silinirse AYAZ (ایاز) adı bulunur.

CÂNÎ

*Bundan artuk nice sevsün sen şehi ol nâtüvân
Tîğüni 'uryân görürse atar üstine cân*

“Tîğ”ın (تیغ) uryan görülmesinden kasıt, kelimenin başındaki ve sonundaki harfleri silip içindeki yani ortasındaki harfi meydana çıkarmaktır. Bu işlemle ortadaki (ی) harfi görünür, üstüne “cân atıldığında” CÂNÎ (جانی) ismi bulunur.

DÂVUD

*Gönül irince ol âteş-likâya
İki zülf içre yandı bî-nihâye*

İki zülf içinde, yani teşbih⁸ yoluyla iki dal (د) harfi arasında yanan “od” (ود) sonsuz olursa, sondaki dal (د) harfi düşürülüp DÂVUD (داود) bulunur.

FERDÎ

*'Aklı kâmil göre mi bir lebün-ile kandi
Bakmadı 'aklı keme şehîr-i safâ ferzendi*

⁶ “Raks urmak”, “çarh urmak” gibi dönmek ile alakalı kelimeler kalb işlemine işaretler.

⁷ Taklîb, kalb etme, değiştirme, kelimenin harflerinin yerlerini değiştirme usulüdür. “Kalb-i küll” baştan sona tüm harflerin, “kalb-i ba'z”, sıraya bakılmaksızın bazı harflerin, “kalb-i küllî” kelimelerin yerlerinin değiştirilmesidir (Tarlan 1936: 21). Bu işlem “dil”, “kalb” vb. kelimelerin işaretiyle yapılır.

⁸ Teşbih usulü ile beyitte ifade edilen unsurların benzediği harfler işaret edilir. Genelde klasik şiirin estetik ölçüleri ile uyumlu bir şekilde muammalarda, teşbih yoluyla boydan “elif”, dudaktan “mîm”, zülften “dâl” harfleri ve diğer mazmunlaşmış harfler kast edilir.

“Akl-ı kem” telmihen “nâkîsâtü'l-akl” deyimine dolayısıyla mecâzen “zen”e işaret etmektedir. “Bakmadı” işareti ile “ferzendi”nin (فرزندی) ortasındaki “akl-ı kem” yani “zen” ortadan kaldırılırsa geriye FERDÎ (ferdî) kalır.

HASAN

*Gül-i ruhsârunun hevâsı senün
Gönlünü yile virdi yâsemenün*

“Ruhsâr”ın Arapça müteradifi⁹ “hadd”in (حد) “hevâ”sı¹⁰ yani baş harfi (ح) alınıp tashif kuralı ile noktası kaldırılarak (ز) elde edilir. “Yasemen”in müteradifi “semen”in “gönli yile virilirse” yani ortasındaki harf kaldırılırsa geriye (س) ve (ن) harfleri kalır. Üçü birbirine eklendiğinde HASAN (حسن) ismi ortaya çıkar.

KUBÂD

*Dimen kasr-ı diliün âbâd oldu
Bakun her cânibi ber-bâd oldu*

“Dil” işaretiyle “kasr” (قصر) kelimesi kalb-i ba‘z edilir yani harflerinin yerleri karışık biçimde değiştirilirse (قصص) kelimesi ortaya çıkar. Bu kelimenin “her cânibi berbâd oldu” ise geriye ortasındaki (ق) harfi kalmıştır; o da “ber-bâd” olur yani “bâd” üzerine getirilirse KUBÂD (قباد) ismi bulunur.

MEMÎ

*Taralmasun mı oldu teng-hâtır
O meh-rûnun dehânında dil âhir*

“Meh”in (مه) “rû”yu yani yüzünden kasıt (م) harfidir. “Dehân” da (م) harfine teşbih edilir ve “taralmak”, “teng-hâtır olmak” işaretleriyle harfin tesmiyesi¹¹ olan “mîm” kelimesinin “âhir”inde yani sonunda bulunan (م)

⁹ Terâdüf, beyitte geçen bir kelimenin eş anlamlısını ya da başka bir dildeki karşılığını kullanma muammalarda en sık tercih edilen usullerden biridir.

¹⁰ “Beyitteki bir kelimenin ilk harfinin alınacağını işaret eden lafızlar şunlar ve benzerleridir: "Rûy, serv, âgâz, misl, bidâyet, fâtihat, mebdê', mübtedâ', müftetah, matla', tâli', tal'at, 'ârız, vech, 'izâr, had, fark, tâc, efsar, külâh, târek, hibâk, çekâd, burka', nikâb, sadr, sîne, giribân, dest, el, yed, evc, eyvân, 'âlî, sâmi, bülend, imâm, kîdâm, fevk, sûfâr, hevâ, sâfi, çevgân, baş, yüz, ağız, burun, göğüs, yaka vb." (M. Arslan 2019: 96)

¹¹ Tesmiye: Bir harf ile o harfin ismini kast etmektir. Örneğin (س) ile “yâ” (يا); (س) ile “sîn” (سين) tesmiye edilir.

harfi kaldırılarak (م) ve (ع) harfi elde edilir. Bunlar birbirine eklenince MEMİ (معی) ismi bulunur.

‘ÖMER

Merdüm-i çeşmüm beyâz-ı dîdede k’oldı ‘ayân

Meh yüzünde kevkeb-i hâline dönmişdür hemân

“Çeşm”in Arapça müteradifi “ayn” (عین) kelimesi (ع) harfinin tesmiyesidir. “Meh” ise Arapçada “kamer” kelimesine denk gelir. Beyitte geçen, ayın yüzünde yıldız görünmesi ile gözün beyazında göz bebeği görünmesi temsiliyle ve “yüz” işaretinden yola çıkılarak “kamer”in “yüz”ündeki yani başındaki (ق) harfi kaldırılıp yerine (ع) harfi konursa “kevkeb-i hâle” benzetilen “merdüm-i çeşm” “meh yüzünde” görünmüş olur ve ÖMER (عمر) ismi bulunur.

‘ÖMER

Çünkü der-bânun olupdur işigünde iy şâh

Efser-i zer geyer-ise yaraşur başına mâh

“Mâh”ın (ماه) Arapça müteradifi “kamer”dir, (قمر) “zer”in yani altının da Arapçadaki karşılıklarından biri “ayn” (عین) kelimesi olup tesmiye ile (ع) harfine denk gelir. “Mâhın efser-i zer geymesini”, “kamer”in başına (ع) gelmesi demektir. Yani başındaki (ق) harfi yerine (ع) harfi konulursa ÖMER (عمر) ismi bulunur.

RAMAZÂN

Red yüzün izhâr eyler olsa bülbül mâ`ili

‘Ârızı tarfın döner bâda tutar gül hâsılı

“Yüz”den işaretle “red” (رد) kelimesinin ilk harfi (ر) alınır. “Bülbül”ün müteradifi “hezâr” yani 1000 sayısının kelime karşılığı Arapçada “elf” olup tesmiyesinin yazımı aynı olan “elif” (الف) harfine (ل) işaret eder. “‘Ârız”ın “taraf”¹² ile kelimenin son harfi olan (ض) kastedilmiştir. “Bâde”nin müteradifi “mey” (می) “döner” ise “yem” (یم) olur ve yine “‘ârız” işaretiyle son harfi alınır (م) elde edilir. “Gül”ün ebcede göre değeri 50’dir, bu da (ن) harfine karşılık gelir. “İzhâr” işareti ile harfler birbirine eklenerek “RAMAZÂN (رمضان) ismi elde edilir.

¹² “Şu ve benzeri kelimeler, lafzın iki tarafından birinin (ilk harfin veya son harfin) alınacağına işaret ederler: ‘Kenâr, gûşe, leb, taraf, cânib, cihet, sûy, nâhiye vb.’ ve yön anlamına gelen diğer kelimeler” (M. Arslan 2019: 96).

RECEB

*Tîgi vü târi hisâr-ı bedene varınca
Birc-ı dilde oturur her kişi mikdârınca*

“Dil” işaretiyle “birc” (برج) kelimesi kalb-i ba‘z edilerek RECEB (رجب) ismi bulunur.

SENÂYÎ

*Bülbülün nîmesini dikdi ser-i nîzeye hâr
‘Alem-i ‘ârız-ı yâri çü gül itdi izhâr*

Bülbülün Farsça müteradifi “hezâr” (هزار) aynı zamanda 1000 sayısının da ismidir. 1000’in “nîme”si 500, ebced hesabında (ث) harfine denk gelmektedir ve “ser-i nîzeye dikilirse” yani “nîze”nin Arapça müterâdifi olan “sinân” kelimesinin başına getirilirse (ثان) olur. “Çü” tashîf¹³ işareti ile “gül”ün de ebceddeki karşılığı olup 50’ye denk gelen (ن) harfi (ى) harfine dönüştürülerek (نای) elde edilir. “‘Ârız”¹⁴ işaret edilen kelimenin ilk harfinin alınması gerektiğini gösterdiği için “yâr”dan (ى) harfi alınır ve “izhâr”¹⁵ işaretiyle kelimenin sonuna eklenerek SENÂYÎ (سنایى) ismi elde edilir.

SIDKÎ

*Ne kadar atar ise sana be miskin hâtır
Gözleri oklarını bir yere cem ‘ it âhir*

“Okların cem edildiği yer” ile ok mahfazası “sadak” (صدق) kast edilmiştir. “Atar ise sana be” ifadesindeki “be” önce tesmiye kuralı ile be (ب) harfine sonra tashif ile yâ (ى) harfine dönüştürülür ve “sadak”ın sonuna “cem edilirse” SIDKÎ (صدقى) adı bulunur.

ŞEMSÎ

*Görinen şa ‘şa ‘a sanma ruh-ı hurşîdde her bâr
Dikildi şem ‘-i mihrün şem ‘adân-ı mihre iy dil-dâr*

¹³ Tashîf: Harflerin bazı işaretler yarıyla değiştirilmesidir. Tashîf-i Vasfî ve Tashîf-i Ca‘lî olmak üzere ikiye ayrılır. Bu örnekte görülen Tashîf-i Ca‘lî: “Harfe nokta konmasına veya mevcut noktanın kaldırılmasına işaret etmektedir” (Tarlan 1936: 14).

¹⁴ “Yüz”, “Ârız” ve bunların eş anlamlıları kelimenin ilk harfi ile ilgili işlemlere işaret eder.

¹⁵ “‘Göstermek,’ işaret edilen kelimeyi veya harfi işaret edilen kelime veya harfe eklemek ya da işaret edilen harfin yerine koymak demektir” (M. Arslan 2019: 94).

“Hurşîd”in müteradifi “şems”in (شمس) “ruh”u yani ilk harfi alınırsa “şın” (ش) harfi elde edilir. “Mîhr”in “şem’i” yani şamdana dikilen kısmı baş harfi “mîm” (م) olup, “mîhr”in Arapça müteradifi “şems”in “şem’adân”ı yani mumun dikildiği yer son harf “sin” (س) olarak kabul edilir, “iy” de “dil” işaretiyle kalp edilip “yâ” lafzı (يا) bulunur, bu da tesmiye usulünde (ی) harfine işaret eder. “Dikildi” işaretiyle bütün harfler (ی)’ya eklenip ŞEMSÎ (شمسی) ismini ortaya çıkarır.

‘UBEYDÎ

*Çeşm-i bî-dârunda ‘aks-i dest hûn-âlude mâr
Zevrak-ı safâda san bir deste güldür tâb-dâr*

“Çeşm”in Arapça müteradifi olan “ayn” (عين), ayn harfinin (ع) tesmiyesidir. Olumsuzluk, yoksunluk anlamı katan “bî-” ön ekinden yola çıkılarak “bî-dâr” kelimesinin “dâr” kısmı kaldırılırsa “bî” lafzı yani “be” (ب) ve “yâ” (ی) harfleri elde edilir. “Aks-i dest” ise “dest”in Arapça müteradifi olan “yed”in (يد) kalb edilerek “dal” (د) ve (ی) harflerinin bulunması gerektiğine işaretler. Eldeki harfler birleştirilince ortaya ‘UBEYDÎ (عبیدی) ismi çıkar.

VELÎ

*Râh-ı gamda niçe tozlar koparup kıldı fesâd
Hâsılı âh-ı derûnun oldı iy dil gird-bâd*

“Âh”ın yani (ا) ve (ه)’nin ebceddeki “hâsılı” olan 6 rakamı (س) harfine karşılık gelir. “Bâd”ın Türkçe karşılığı olan “yıl”ın harfleri “gird” olur yani dönerse (د) ve (ی) harfleri elde edilir. Bu iki harfin baştaki (س) harfine eklenmesiyle VELÎ (ولی) ismi bulunur.

VEYS

*Düşmenün başı gidüp tek ire kalbine fenâ
Ölüyorken ne okurlarsa rızâmuz var ana*

“Düşmen” kelimesinin Arapça müteradifi olan “adû” (عدو)’nun “başı gidip” yani baş harfi silinip “kalbine fenâ erer” yani ortadaki harfi yok olursa geriye sadece sondaki “vâv” (و) kalır. “Ölüyorken ne okurlarsa” sözü, cenaze için okunan Yâsîn Sûresi’ne telmihtir. Tahlil¹⁶ kuralına göre “Yâsîn” kelimesi ikiye ayrılır, “yâ” ve “sîn” tesmiyesinden (ی) ve (س)

¹⁶ Tahlil, kelimeyi harflerine değil de hecelerine, parçalarına ayırma usulüdür.

harfleri elde edilir. Bulunan harfler birbirine eklenince VEYS (ويس) ismi ortaya çıkar.

YÛSUF

Sen şeh için ölmege şunlar ki tedbîr itdiler

Başî üzere dillerine tîglar yir itdiler

“Tîglar” kelimesinin müteradifi olan “süyûf”un (سيوف) “dil”indeki yani ortasındaki “yâ” (ي) ve “vâv” (و) harfleri kelimenin “başî üzere yer eder” ise YÛSUF (يوسف) ismi ortaya çıkar.

Ubeydî'nin divanında yer alan aşağıdaki beş muammanın çözümü, Mehmet Arslan'ın, “Divan Edebiyatında Mu'ammâ, Çözümü Mu'ammâ Örnekleri ve Mu'ammâ Çözüm Teknikleri”, başlıklı, muamma çözümlerine dair kapsamlı makalesindeki örneklerden alınmıştır (M. Arslan 2019: 76-169):

ÂDEM

İki gözüm dimesün sana 'adû iy şâhum

Çıkarur iki gözünüñ birisini âhum

Burada mâdde-i ism yani üzerinde işlem yapılacak kelime “âhum (elif+he+mim)” kelimesidir. “İki göz”den murad iki gözlü olan “he” harfidir. “He” harfinin ebcedde değeri “5”tir. “İki gözünüñ birisini” sözlerinin işaretiyle “he” harfinin ebcedde karşılığı olan “5” rakamından “1” rakamı çıkarılınca “4” kalıyor. “4” rakamının ebcedde karşılığı “dal” harfidir. “Âhum (elif+he+mim)” kelimesinin ortasında bulunan “he” harfini kaldırıp yerine bulduğumuz “dal” harfini koyuyoruz, “elif+dal+mim” = Âdem kelimesini buluyoruz (M. Arslan 2019: 94).

ENES

Sûz-ı mihründen zemîn âlüftedür

Âsumân hem teşne hem âşüftedir

Bu muammâda üzerinde işlem yapılacak kelime yani muammâ deyimiyle “mâdde-i ism”, “âsumân (elif+sin+mim+elif+nun)” kelimesidir. “Âsumân hem teşne” sözlerinin işaretiyle bu kelimenin içinde bulunan “mâ” yani “su” kelimesini alıyoruz, bu şekilde “âsumân”, “teşne” yani “susuz” kalıyor. Böylece “elif+sin+nun” harfleri ortaya çıkıyor. Muammâ çözümünde “âşüfte (perişan)” kelimesi geçtiği zaman ilgili kelimenin kalb-i bz yapılabacağına yani harflerinin düzensiz olarak yer değiştireceğine işaret eder. Bu ipucuyla “esen (elif+sin+nun)” kelimesinin

harflerini düzensiz olarak yer değiştiriyoruz, “elif+nun+sin” = ENES ismi ortaya çıkıyor (M. Arslan 2019: 150).

MEMÎ

Cânum hevâ-yı nagme-i çeng ü rebâbda

Gönlüm leb-i nigârda gözüüm şarâbda

Muammâ çözümünde teşbih yoluyla “leb” yani “dudak”, “mim” harfine benzetiliyor. Bu mim harfini bir kenara alıyoruz. Arapça “şarâb” kelimesinin Farsça eş anlamlısı “mey (mim+ye)” kelimesidir. “Gözüm şarâbda” sözlerinin karînesiyle daha önce bulduğumuz “mim” harfini “mey (mim+ye)” kelimesinin başına ekliyoruz, “mim+mim+ye” = MEMÎ ismine ulaşıyoruz (M. Arslan 2019: 149).

RECEB

Ger öykinürse görüp ol kadd-i büleldün şivesin

Silkün dırahtı koparun dalın komañ bir mîvesin

“Dal” kelimesi mammâ çözümünde bir kelimenin ilk harfini ifade eder. “Dırahtın koparın dalın” sözlerinin ifadesiyle güzel bir oyun yapılmış, hem “dal” harfi hem de “dırahtın (ağacın) dalı yani ilk harfi” kastedilmiştir. Böylece “dıraht” kelimesinden “dal” harfini kaldırıyoruz, “raht” kalıyor. “Mîve” kelimesi muammâ çözümünde noktayı ifade eder. “Silkün, koman bir mîvesin” sözlerinin işaretiyle “raht” kelimesinde “hı” ve “te” harfinin noktalarını kaldırıyoruz. Beyitte tashîf kuralı da uygulanmıştır ki yukarıda belirttiğimiz gibi tashîf; “nokta koymak, nokta kaldırmak, noktalı kelimeyi noktasız, noktasız kelimeyi noktalı yapmak” demektir, elde ettiğimiz “raht” kelimesinin “ha” harfini “cim” harfine, “te” harfini de “be” harfine çeviriyoruz, böylece “re+cim+be” = RECEB kelimesi ortaya çıkıyor (M. Arslan 2019: 154).

ZÎBÂ

Gel iy meh-veş kerem kıl dâmenin zülfin yukarı çek

Görinsün hâller altında gâhî çift gâhî tek

Farsça “dâmen” kelimesinin Arapça eş anlamlısı “zeyl (zel+ye+lam)” kelimesidir. “Dâmenin zülfü” yani “dâmen” kelimesinin eş anlamlısı olan “zeyl” kelimesinin zülfü yani ilk harfi “zel” harfidir. Çünkü muammâ çözümünde “zül” kelimesi ilgili kelimenin ilk harfini ifade eder. “Yukarı çek” ifadesi “zel” harfinin yukarı doğru çekilip inceltileceğine yani “ze” harfine döndürüleceğine işaret eder. Böylece “ze” harfini bulup bir

kenara bırakıyoruz. “Hâl”, “yüzdeki veya vücuttaki ben” anlamına geliyor. “Ben” kelimesi muammâ çözümünde noktayı ifade eder. İkinci mısradaki geçen “hâller” kelimesi noktaların çoğul yani birden fazla olacağına işaret eder ki burada iki nokta kastedilmiştir. İki noktalı harf “ye” harfidir, bunu da bir kenara alıyoruz. “Çift” iki demektir, ebcedde 2 rakamının karşılığı “be” harfidir, bunu da alıyoruz. “Tek” dendiğine göre “tek”, bir demektir. Bir sayısının ebcedde karşılığı da “elif” harfidir. Bulduğumuz bütün bu harfleri bir araya getirince “ze+ye+be+elif” = ZÎBÂ kelimesine ulaşıyoruz (M. Arslan 2019: 149).

5. *Ubeydî Dîvânı*'nda ve Mecmualarda Bulunan Ubeydî'ye Ait Muammâlar

Bu bölümde yer alan muammalar, İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesinde T.Y. 631 demirbaş numarası ile kayıtlı *Ubeydî Dîvânı* ve Berlin Devlet Kütüphanesinde Ms.Or. Oct. 3420, Ms.Or. Oct. 2130 numaraları ile kayıtlı iki muamma mecmuasından aktarılmış olup metin, divandaki düzene göre önce sayfa ortasındakiler sonra derkenar edilmiş olanlar şeklinde dizilmiştir:

1.ŞEBÇERÂĞ [Fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlün]

Gice zülf-i perişânın görüp önünde bir 'aşık
Beni gördi şacı zencirine bağlanmağa lâyık

2. İSKENDER [Fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlün]

Mâh bî-ḥod oldu ruḥsârın görelden âşikâr
Kendi şoñ ucı görinse zerreden kim vechi var

3. SENÂYÎ [Fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlün]

Bülbülün nîmesini dikdi ser-i nîzeye ḥâr
'Alem-i 'arız-ı yâri çü gül itdi izhâr

4. NŪH [Fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlün]

Süz-ı mihrüñden pür-âteş eyleyüp her gül dilin
Yağdı dâmânında ḳalb-i 'andelibüñ ḥâşılın

5.ŞEHÂB [Fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlün]

Bendeye izüñ tozından şun yiri
Eyle iy şeh mâldan ḳalbîn beri

6. 'ALÎ VE BÂLÎ [Fe'îlâtün / mefâ'îlün / fe'îlün]

N'ola başın virürse bu ḥaste
Gerdi tîrin kemâna peyveste

7. İBRÂHÎM [Fe'îlâtün / mefâ'îlün / fe'îlün]

Müjeler bir araya gelse ne var
Zülfî çün zülfe girişür her bâr

8. DÂVŪD [Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'îlün]

Göñül irince ol âteş-liḳâya
İki zülf içre yandı bî-nihâye

9. ENES [Fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlün]

Süz-ı mihrüñden zemîn âlüftedir
Âsumân hem teşne hem âşüftedir

10. ḤŪSEYİN [Fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlün]

Alnuñ üstinde ser-i kâkülüñ olmuşdı 'ayân
Geldi şoñ ucı ḳaşuñ üstine iy şüh-ı cihân

11. RAMAZÂN [Fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlün]

Red yüzün izhâr eyler olsa bülbül mâ'îli
 'Ârızı tarfın döner bâda tutar gül hâsılı

12. AHMED [Mef'ûlü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fe'ülün]

Yüzüm yeter âlûde-i hûn-ı ciger eyle
 Gel dîde o ruhsâr-ı nigûya nazar eyle

13. HÜSEYİN [Mef'ûlü / fâ'îlâtü / mefâ'îlü / fâ'îlün]

Bir âh idem ki sûzum-ıla 'âlemi yaşam
 Tahşîn ki teşne olmaya ol demde ehl-i gam

14. ŞÂH [Fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlün]

Zülfüñ ucında görelden beñlerüñ zâhid şehâ
 Riştesini dâne-i tesbîhden kıldı cüdâ

15. ÂDİLİ [Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün]

Yigit başına gün toğar ruğ-ı dil-ber şeb-i gamda
 Hicâb-ı zülf arasında aña görindüğü demde

16. ZEYN [Fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlün]

Bu ne hâletdür eyâ pâdişeh-i rûy-ı zemîn
 Meh-i rûyuñda görüp hâlüñi şâd ola gamîn

17. SEYYİD [Mef'ûlü / fâ'îlâtü / mefâ'îlü / fâ'îlün]

Derd ehli miñnet-ile geçürür zamânesin
 Şol gün ki bî-höd ola döker eşk dânesin

18. NÛR [Fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlün]

Bir nihâlîdür gubâr-âlûde gerdün lâ-cerem
 Silküp anı döndürür aşüfte âhum dem-be-dem

19. FETHİ [Mefâ'îlün / fe'îlâtün / mefâ'îlün / fe'îlün]

Görüp fesâd-ı sipihr-i dü-tâyı bî-höd dil
 İdindi kendüye künc-i ferâğatı menzil

20. VEDÛD [Fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlün]

Muhtesib meygedede gör nice od itdi yirin
 Dökdi hep pâreleyüp iki humuñ kaçrelerin

21. SÜLEYMÂN [Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün]

Bahra iy gavvâşlar girdükde ihsân eyleñüz
Dide-i 'âşık gibi sende şadef yokdur diñüz

22. MUHAMMED [Mef'ülü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ülün]

Görmek o mehi oldı senüñle baña müşkil
Çün bize ruhın gizledi göstermedi iy dil

23. MUŞALLİ [Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün]

Gözüñe karşı gelür halka-i zülf-i dil-dâr
İy muşallı n'ola şaneñ düşürürseñ her bâr

24. ÂDEM [Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün]

İki gözüm dimesün saña 'adü iy şâhum
Çıkarur iki gözünñ birisini âhum

25. RECEB [Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün]

Tiği vü tiri hişâr-ı bedene varınca
Burc-ı dilde oturur her kişi miqdârınca

26. MEMİ [Mef'ülü / fâ'ilâtü / mefâ'ilü / fâ'ilün]

Cânüm hevâ-yı nağme-i çeng ü rebâbda
Göñlüm leb-i nigârda gözüm şarâbda

27. ZİBÂ [Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün]

Gel iy meh-veş kerem kıl dâmenin zülfüñ yuğarı çek
Görinsün hâller altında gâhî çift gâhî tek

28. FETHİ [Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün]

Dime kim şâ'ir yalanda pehlivândur iy felek
İftirâ mıdur hâbibine kişi mehdür dimek

29. KAYA [Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün]

Kabâyı şat şarâb-ı nâba vir iy müflis [ü] kallâş
Melâmet-hâne-i 'âlemde n'eylermiş kaba evbâş

30. KADRİ [Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün]

Gösterür gerçi saña kıdd-i bülendin iy cân
Niçe kez 'arz-ı miyân itmez o bârık miyân

- 31. FĀNĪ** [Fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün]
Her zamān seng-i cefā niçün atar saña habīb
İki zülfi içre maqşüduñ taleb kıl iy garīb
- 32. EMRĪ** [Fe'ilātün / mefā'ilün / fe'ilün]
Almaduñ çünki cāni yā Bārī
Eyle derd-i dile devā bārī
- 33. SĀKİNĪ** [Fe'ilātün / mefā'ilün / fe'ilün]
Dile dinse 'aceb mi ālüfte
Şeb-i zülfinde oldu aşüfte
- 34. CĀNĪ** [Fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün]
Bundan artuğ nice sevsün sen şehi ol nātüvān
Tığüni 'uryān görürse atar üstine cān
- 35. TAKĪ** [Mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün]
Sen iy naqqāş işüñ gör rüy-ı yār üstinde yā kaşı
Ebed taşvīr olunmaz şöyle yazmış şun' naqqāşı
- 36. ŞĀH VELĪ** [Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün]
Şatarsa cāmesin yār-ı dilārāy
Deñişürler qabāsın baş-ile vāy
- 37. SEHĪ** [Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün]
Göñül göziyle envār-ı ilāhī
Bu sâ'atde görür yoğdur kemāhī
- 38. SÜHEYL** [Mef'ülü / fā'ilātün / mef'ülü / fā'ilātün]
Bir niçe küşe itdi baña o nev-cevānum
Her küşesi peyāpey aşüfte itdi cānum
- 39. MİNÜÇİHR** [Fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün]
Ma'den-i gevherde tāt ü dāmeni bir vech-ile
Eyledüm pür fāqadan şimden girü atmam küleh
- 40. MESİH** [Fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün]
Gün yüzünsüz burc-ı gerdünda mehi n'ider göñül
İktirān-ı hālın ister rüz u şeb kem-ter göñül
- 41. NİZĀRĪ** [Fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün]
Gözlerüm yaşı akar serv-i hūrāmānum-çün
Tağlur gevher-i ter yār-ı perişānum-çün
- 42. ĀHĪ** [Fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün]
'Āleme 'arz eyleyelden la'l-i nābüñ cevherin
Dilber için mi ganīnüñ dökdi cümle gevherin
- 43. MECD** [Mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün]
Meded yüzün gözüm görse pey-ā-pey bir hūruf-ile
O meh-rū söyleşüp aldurmuş iy dil mezhebin bile

44. NİŞ-ZÂDE [Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün]

Bizi mihrüñ düşürdi çün bu deyr-i miḥnet-âbâde
Dem-â-dem gün gibi devr eylesün iy mâh-veş bâde

45. MECDÎ [Mef'ülü / fâ'ilätü / mefâ'îlü / fâ'ilün]

Mecrüh-ı ḥaçeri olicaḫ didi ol cevân
Süsen bitürse yiri-durur ḫâki her zamân

46. ḤASAN [Fâ'ilätün / fâ'ilätün / fâ'ilätün / fâ'ilün]

Hübdur gerçi ruh-ı zibâ-y-ıla maḥbûbumuz
Ḳadd-i balâ-y-ıla aḥsendür dilâ maḥlûbumuz

47. ŞADÎ [Fe'ilätün / fe'ilätün / fe'ilätün / fe'ilün]

Bezm-i 'âlemde meded çıkmasun âhum odi
Çeng muḥribde ṭururken yaḫa şâyed 'üdi

48. NÛR [Fâ'ilätün / fâ'ilätün / fâ'ilätün / fâ'ilün]

Şol zamân kim mihr-i yâr-ile açıldı cân gözi
Baḫdı bu âyine-i ḫalbe görindi meh yüzi

49. KÂSİM [Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün]

Yine bir ferd yanmaz nâr-ı mihriyle o meh-rünüñ
Yaḫar cismini deryâ-dil müdâm altında gerdünüñ

50. ŞEMS [Fâ'ilätün / fâ'ilätün / fâ'ilätün / fâ'ilün]

Bezm-i ḡamda ḡussa aḫıtdıysa gözüüm yaşını
Guşşanuñ da şâf mey ezdi niçe kez başını

51. ŞÂ'İD [Fâ'ilätün / fâ'ilätün / fâ'ilätün / fâ'ilün]

Gitmeyüp iy şâh dilden fikr-i şemşirün senüñ
Gözlerümden dem-be-dem ayrılmadı tirün senüñ

52. AḤMED [Mef'ülü / fâ'ilätün / mef'ülü / fâ'ilätün]

'Uşşâḫa ḫût-ı cändur la'l-i güher-feşânuñ
Dürr-i semin ile pür bir ḫoḫkadur dehânuñ

53. CÂBİR [Fe'ilätün / mefâ'îlün / fe'ilün]

Neylesün dil bu 'âlemün şevḫin
Görmek isterse mâverâ zevḫin

54. FENÂYÎ [Fâ'ilätün / fâ'ilätün / fâ'ilätün / fâ'ilün]

Deyr-i dehrüñ iy şanem her küşesi bulur fenâ
Dide ḫurşid-i ruḫuñsuz yaş dökerse dâyimâ

55. TAKÎ [Fâ'ilätün / fâ'ilätün / fâ'ilätün / fâ'ilün]

Eḡnine şâl-i seg-i dil-dârı almayan sefîḫ
İḫtirâm iḫrâmını bulmadı mânend-i faḫîḫ

56. ḲUBÂD [Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ülün]

Dimeñ ḫaşr-ı dilüñ âbâd oldı
Baḫuñ her cânibi ber-bâd oldı

57. 'ÖMER [Fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün]

Merdüm-i çeşmüm beyâz-ı didede k'oldı 'ayân
Meh yüzinde kevkeb-i hâline dönmişdür hemân

58. BAHÂDIR [Müstef'ilün/ müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün]

İy dide âbidur nihâyetsüz dürr-i eşküñ kadar
Vardur dinilse bahr-i bî-pâyânda olan kaçtreler

59. YÛNUS [Mefâ'ilün / mefâ'ilün / fe'ülün]

Olursa 'ışkınıñ yolında şâdık
Kemâ-hî mihr-i yâre ire 'âşık

60. VELÎ [Fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün]

Râh-ı gamda niçe tozlar kıparup kıldı fesâd
Hâşılı âh-ı derünuñ oldı iy dil gird-bâd

61. BÂKÎ [Fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün]

Ḥasta çeşmün bağlama kim çekmesün iy gonca-fem
Nergis-i gülzâr-ı ḥaddün bâğda bî-ḥadd elem

62. ḤASAN ZİYÂ' [Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün]

Ḡamun-çün nüşha-i bî-ḥaddin ide dil raqam 'âşık
Bulur bir nâm daḥı ol raqamdan dil olur fâ'ik

63. SA'DÎ [Fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün]

Fenn-i cevruñ o perî gibi feridî olamaz
Mihr göster diyicek didi 'Ubeydî olamaz

64. BEHMEN [Fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün]

Bülbülün cüşî zamânında kenâr-ı çemeni
Seyr kıl gör nice çâk eyledi gül pîrezeni

65. ḤASAN [Mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün / mefâ'ilün]

Gör iy ḡamze n'iden kılıç bıçağ olursa âḥir sen
Anı işle ki ola her zamân âzürde-dil düşmen

66. FEYZÂ [Müstef'ilün/ müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün]

Dest-i debîr-i derdle dil defterinüñ dem-be-dem
Her cânibinde işledi kendi işin mûkrâz-ı ḡam

67. ḤAMZA [Fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün]

Ḥasretâ derdâ irince gerd-i râh-ı vuşlatı
Dide kendin cezm ider k'ola perişân şüreti

68. MEMÎ [Mefâ'ilün / mefâ'ilün / fe'ülün]

Ṭaralmasıñ mı oldı teng-ḥâtır
O meh-rünüñ deḡânında dil âḥir

69. RECEB [Müstef'ilün/ müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün]

Ger öykinürse görüp ol kıdd-i bülendün şîvesin
Silküñ dıraḥtı kıparuñ dalın kıomañ bir mîvesin

70. NEBÎ [Fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün]

Ḥâk olur yârün olursa maḥlabı

İy gönül başdan geçüp ten kalıbı

71. **NASŪH** [Fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün]

Şayd-ı mähî kaşdına baħr-i felekde ħāl-i yār

Merg-i mähî atsa şuya ħöd aña ola şikâr

72. **AĖBABA** [Mef'ülü / fā'ilātün / mef'ülü / fā'ilātün]

Bâğ-ı ümide t̄alib kaşd itse açılırmış

İkbāl-i dil olunca her küşe açılırmış

73. **TAKĖ** [Fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün]

Ebedī kına şokup t̄iğini ol şāħ-ı sitem

Ėalkı kesmekden ibā itmedi kaç'a bir dem

74. **ÖMER** [Fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün]

Çünkü der-bānuñ olupdur işigünde iy şāħ

Efser-i zer geyer-ise yaraşur başına mäh

75. **ALĖ** [Fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün]

Ten-i şad-çākini ħāk eyledi dem-beste-i ışk

Pārsā cāmesini istemedi ħaste-i ışk

76. **ŞEMŚĖ** [Mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün]

Görinen şa'şā'a şanma ruħ-ı ħurşidde her bār

Dikildi şem'-i mihrüñ şem'adān-ı mihre iy dil-dār

77. **ABDĖ** [Mefā'ilün / fe'ilātün / mefā'ilün / fe'ilün]

Saña qarībüñ olup şād kalb-i maħzünü

Ba'idüñ oldı muħālif derün u bīrünü

78. **ĖASAN** [Fe'ilātün / mefā'ilün / fe'ilün]

Gül-i ruħsāruñüñ hevāsı senüñ

Göñlini yile virdi yāsemenüñ

79. **ŞADĖ** [Fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün]

Gör kimüñ var şark u Ėarb içre yığınla Ėevheri

Aldı şehr-i vaşlınu sürdi niçe biñ demleri

80. **ŞALĖĖ** [Mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün]

Nazar kılduñ kitāb-ı kalbüme iy gözleri sāħir

Görüp başdan şafā-yı levħin olduñ aşırı nāzır

81. **ZEYN** [Mef'ülü / fā'ilātü / mefā'ilü / fā'ilün]

İrişmedi ri'āyete bī-sim ü zer olan

Şimdi bu yirde ačçalıdır mu'teber olan

82. **SŪZĖ** [Fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün]

Naşş bağladı sirişkümlle tamām

Kāse-simā gözümüñ içi müdām

83. **REVANĖ** [Fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün]

Ėevher-i āliye idüp nazarını o cevān

Ser-i rāħında 'aceb cilveler eyler her ān

84. İSĀ [Fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlün]

Her bed-ahterle şaķın gezme didüm
İncinüp gizledi ruhsârın o mâh
İki gün ĥal-i siyekârı ile
Müjesi ucını göstermedi 'ah

85. AKLĪ [Fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlün]

Şarf okurmuş bize ol kaddi elif kaşları med
Ĥarf-i halkuñ niçesini okıdı dün bî-ĥadd

86. YÜSUF [Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün]

Anuñ-çün nâzük ü şirindür eş'arum benüm iy dil
Miyâniyle lebi ĥarfını zıkr eyler pey-â-pey dil

87. ÖMER [Fe'îlâtün / mefâ'îlün / fe'îlün]

Zülfi ġarrâsını büküp dil-dâr
Dâmenini hilâl ider hem-vâr

88. ŞĀĤ [Fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlün]

Saķlayup rüy-ı münîrin Kûhken'den niçe yıl
Mâh-ı Şîrîn 'arz-ı dîdâr itmemişdür muttaşıl

89. BAHĀ [Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün]

Ma'arif ehlini şanmañ ki ta'n-ı düşmene kırlar
Nihâl-i müve-dârı taşlayup yaprağını ĥrlar

90. AYZ [Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün]

İrişüp bezm-i 'irfâna olup esrâra vâkıflar
Mezâyâ söyleşilse raķs urur bî-ġâye 'arifler

91. SĪNĀN [Fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlün]

Meh-i nev sâ'il olupdur işigi taşında
Dâ'im ekmek dilimini götürür başında

92. KAYA [Fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlün]

İki dâġuñdan göñül olmadı hergiz mużtarib
Dâġ-ı dil üç mertebe olunca oldı münķalib

93. RECEB [Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün]

O gül her cânibinde gösterüp seyyâre-i ĥâlî
Temâşâ eyleñüz bâġ-ı ruĥın bî-ĥadd görüñ ĥâlî

94. SĀDIK [Fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlün]

Gerçi bir müy-i ĥatı oldı o yüzde peydâ
Müje-i çeşmi belâ üzre belâdur ammâ

95. KĀSİM [Fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlün]

Kat' ider mâbeyni kılsam her zamân
Ol gözi kâttala karşu çok fiġân

96. YŪSUF [Fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün]

Bu benüm gönlüm şafâyı görmedi
Gayr-ı dil rüy-ı cefâyı görmedi

97. BEDR [Fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün]

Beñleri dāğ-ı nihān olur mı sen sīmīn-tenūñ
Sīne 'uryān perdeden bīrūn iki dāğūñ senūñ

98. BAYRĀM [Fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün]

Āsumān kim āsitān-ı dilbere yüz sürmez ol
Dūr olaldan kendü mähın gayrısında görmez ol

99. DĀVUD [Fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün]

Niçe yārūñ 'aks-i ruhsarıyla bulmuşdur ziyā
Bir ocağdur gönlüm ammā şoñına irer fenā

100. FERDĪ [Fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün]

'Aklı kāmīl göre mi bir lebūñ-ile kandi
Bağmadı 'aklı keme şeh-i şafā ferzendi

101. RAHMETĪ [Fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün]

Ğullarūñ idüp ziyāfet ol şeh-i mülk-i țarāb
Devr-i meyde ni' meti ağza gelince yindi hep

102. YŪSUF [Fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün]

Yüregüm hūn-ile țolsa demidür her sā'at
Ğaşlarūñ küşeleri deldi begüm bī-ğayet

103. RAHMĪ [Fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün]

Eyledüm sīnede zağmı izhār
Ğodı merhem oğınūñ zağmına yār

104. ŐIDKĪ [Fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün]

Ne kadam atar ise saña be miskin hāțır
Ğözleri oğlarını bir yere cem' it āhır

105. ŐEYĪ KEMĀL [Fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilātün / fe'ilün]

Őāh-ı gül meyle olursa her ān
İy boyı serv-i gülistān-ı şafā
Cinsi cinsi ile mağşūdınca
Oturur ehl-i ğınā vü fukara

106. BUDAĞ [Fe'ilātün / mefā'ilün / fe'ilün]

Aldūñ iy şeh çü tığ-ı ğamzeñ-ile
Bir niçe hastanūñ dil-i çākin
İki zūlfūñle bir iki kerre
Eyle şoñunda gönlünü sakin

107. YŪSUF [Mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün]

Bu 'ālem gördi kalmaz ne gedāya ne cihān-dāra
Didi peyveste 'uryān ol dil-i āşūfte ben zāra

- 108. SEYF** [Müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün]
 Ser-geşte kılduğda firākuñ sen şehüñ t̄aliblerin
 Zülfünle kaşuñ gösterür derd ü fenā cāniblerin
- 109. BUDAĞ** [Fā'ilätün / fā'ilätün / fā'ilün]
 Çarha varup bilmem āh-ı pür-şerer
 Dā'imā yil mūmını qanda diker
- 110. ÖMER** [Fā'ilätün / fā'ilätün / fā'ilün]
 Cevr iden cānāna meyl itmez bu dil
 Gözle şuret gösterende muttaşıl
- 111. YŪSUF** [Fe'ilätün / mefā'ilün / fe'ilün]
 Göricek rüy-i mihr-i rüşeni dost
 Efser idindi kendüye anı
 'Arz iderse yüzini çarh-ı berīn
 Yaşmağ ider hilāl-i t̄abānu
- 112. BEHİŞTĪ** [Fe'ilätün / mefā'ilün / fe'ilün]
 Vardı bāde pey-ā-pey iy dil-dār
 Aldı meclisde büseñi her bār
- 113. ŞEM'Ī** [Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün]
 Görelden yüzüñ iy teni s̄im-i hālīş
 Görür kendüni gün diger-gün u nāķış
- 114. YŪSUF** [Fā'ilätün / fā'ilätün / fā'ilätün / fā'ilün]
 Sen şeh için ölmege şunlar ki tedbīr itdiler
 Başı üzre dillerine tığlar yir itdiler
- 115. YŪSUF** [Fā'ilätün / fā'ilätün / fā'ilätün / fā'ilün]
 'Ālem-i mihrüñ görür her kim ider
 Mihr-i 'ālem-tāb-veş bī-hadd sefer
- 116. YŪSUF** [Mef'ülü / fā'ilätü / mefā'ilü / fā'ilün]
 'Işk ehline ne kıldı gör ol zülf-i t̄ire-gün
 Sihr eyleyüp gönüllerini itdi ser-nigün
- 117. TAKĪ** [Fe'ilätün / mefā'ilün / fe'ilün]
 Çeşm-i 'āşık sirişk-ile meşhün
 Eyledi gevherin fütāde füzün
- 118. YŪSUF** [Fā'ilätün / fā'ilätün / fā'ilätün / fā'ilün]
 Seyr iden yaşum içinde 'ā'ide yüzün görür
 Yüriyen deryā yüzünde fā'ide yüzün görür
- 119. VELĪ** [Fe'ilätün / mefā'ilün / fe'ilün]
 Zār iden kalbi şimdi haddüñdür
 Evveli iki zülf ü kaddüñdür
- 120. LAṬĪF** [Fe'ilätün / fe'ilätün / fe'ilätün / fe'ilün]
 Şanma diller yalñuz şimdi gamı bendinde

Zâr-ı dil-ḥaste nigûn ser ezeli kendinde

121. HÛSREV [Fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlün]

Irmayup hergiz 'adûlardan gözüñ
Gösterürsin her taraf bî-ḥadd yüzüñ

122. YÛSUF [Mef'ûlü / fâ'îlâtü / mefâ'îlü / fâ'îlün]

Yârüñ gibi ne geldi meh-i burc-ı 'ıyş ü zevk
Sencileyin selefde ne muhtâc-ı mihr-i şevk

123. ORUÇ [Fe'îlâtün / mefâ'îlün / fe'îlün]

Dime kim ola ol peri-rünüñ
Ruḥı resminde mâhı gerdünüñ

124. İMÂM [Fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlün]

Görinelden ol güzeller şâhıñ kâküleri
Zümre-i 'uşşâkuñ olmuşdur yaman göñülleri

125. RAMAZÂN [Fe'îlâtün / mefâ'îlün / fe'îlün]

Çeşm-i pür-ḥünda kaçre vâfir olur
Ödda közde şerâre zâhir olur

126. AḤMED [Fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlün]

Ġark idüp dünyâyı gözden şöyle akdı muttaşıl
Görmedi bir kendüsinden mâ'adâyı ḥün-ı dil

127. RAMAZÂN [Fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlün]

Yâre ehl-i diller içre kıldı düşmen dür nişâr
Geçdi ol gevherden âḥir rinde meyl itdi nigâr

128. YÛSUF [Fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlün]

Ḥadd-i pür-ḥâlüñ ki bî-ḥadd görine görmez hemân
Kevkeb-i dürr-ile rüy-ı mâhı saḳf-ı âsumân

129. HİLÂLİ [Fe'îlâtün / mefâ'îlün / fe'îlün]

Rûḥı bî-ḥadd helâk ider yaña
Kaḳıyup gitse yâr bir yaña

130. CÂMİ [Mef'ûlü / mefâ'îlü / fe'ûlün]

Dirlerse saña benüm efendüm
Bed-ḥ'âh 'adûlaruñ ḥasedden
Ehl-ile ne iḥtilâṭ idersin
Meydâna kemâlini getir sen

131. SELÂM [Fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlün]

Eylemezsın kuluñuñ şî'rine iy şâh nazar
Getürince kişi ortaya sözi başı döner

132. YÛSUF [Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün]

O şâhuñ çeşm-i merdüm-efgeniyle ceng iden gitdi
Elin cândan yudı tiĝi kemânı tiri terk itdi

133. BİLÂL [Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün]

Çün baña incinmedi ol şâh-ı 'âlî-menzilet
Şunduğı dem zülfi ucın yana aldı 'âkıbet

134. VEYS [Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün]

Düşmenün başı gidüp tek ire ƣalbine fenâ
Ölüyorken ne oƣurlarsa rızâmuz var aña

135. YÛSUF [Mef'ülü / fâ'ilâtün / mef'ülü / fâ'ilâtün]

Mihr-i cemâlün-ile mâh-ı sipihr-i gerdân
Peyveste bir ƣarafda ser-geşte kendü her ân

136. 'ADNÎ [Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün]

Derd-i tîrûñ yaralar şerh idemezken açdı fem
Câma ser-gerdân olan yirde n'iderler dem-be-dem

137. YÛSUF [Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün]

Her şeb inlerse 'aceb mi yüzini hâke sürüp
Gün yüzinde sevdi dil dâmân-ı zülfini görüp

138. ŞÂH [Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün]

Kara yazuları hakkında dili çâklarunñ
Bir kitâb eyledi zülf-i siyehin cânâne
Cümle ma'nîleri ehl-i ğama şâmildür evüdd
Nişf-i ma'nisini kendünde görüpdür şâne

139. NEBÎ [Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün]

Kâmetin gördi hemân mâh-ı felek pencereden
Bî-ser ü pâ ser-i küyında idindi mesken

140. BÂLÎ [Fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilâtün / fe'ilün]

Her kim ister şeref ü rif'ate olmağ vâşıl
Görmesün kendüyi bâlâ ola tâ kim hâşıl

141. ŞADR [Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün]

Dâm-ı zülf ü tîr-i müjĝân-ı siyâhundur müdâm
Şayd-ı murĝ-ı cânda bi-dâne olanlar bi't-tamâm

142. NİHÂNÎ [Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün]

Ben ƣururken ğayrılar terkin urur cân u tenünñ
İy nihâl-i tâze hâk-i pâyünñ olmasun senünñ

143. ƘALB-İ ĞÛL [Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün]

Didiler göñlüñ nice oldı zamânunñ kâmili
Ol fazilet şâhibi kıldı didüm hâşıl dili

144. İSKÂT-I 'AYNÎ [Fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilâtün / fâ'ilün]

Baħra gir iy sâhib-i dil çık bir ucından anuñ
Gör nihâyetsiz dürri lafzına bendesin anuñ

145. İSKÂT-I MİŞLÎ [Mef'ülün / mef'ülün / mef'ülün / mef'ülün]

Görinmez encüm-i ƣadrinde küyü câmi'-i eflâk
Debîr-i çarħ mâhı anda nice göstere bi-bâk

146. BE-İSM-İ AHMED (İntikād) [Fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün]

Yoluña başın virür bî-gāye rāhat isteyen
Hāk-i pāyūñ ṭālibidür tāt-ı devlet isteyen

147. TAHLİL [Mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün]

'Aceb mi medhüñe olursa cell-i himmetüñ mebzül
K'olur zirā o bî-ḥadd medḥden ḥacāt-ı dil maḳbül

148. TAHLİL [Fe'ilātün / mefā'ilün / fe'ilün]

Cūy-ı cūduñ ki ḥalk sā'ilidür
Baḥr [ü] deryā anuñ muḳābilidür

149. TERKİB [Mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün]

Nice iṣār ider faẓl ehline ḥikmet le'ālini
Temāṣā eyle gel dīde dil-i deryā me'ālini

150. TEBDİL [Mefā'ilün / fe'ilātün / mefā'ilün / fe'ilün]

Ma'arif ehli olup cem' itdiler ṣābās
Maḥāmidüñde dili gör ki oldı cümleye baş

151. TANŞIŞ VE TAḤŞIŞ [Mefā'ilün / mefā'ilün / fe'ülün]

Geçer eyyām luṭfiyla zamānuñ
Eger ḥamd üzre olursa zebānuñ

152. KİNĀYET [Fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün]

Bāb-ı mihrābında iy dil sācid ol
Vech-i aḥsenle hemişe ḥāmid ol

153. TE'LİF-İ İMTİZACİ [Fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün]

Heft deryā devr ider dünyā yüzinde āfitāb
Olmaz ammā baḥr-i faẓluñda muḥiṭ kem-i ḥabāb

154. TE'LİF-İ İTTİSĀLİ [Mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün / mefā'ilün]

İderken dehri ṭab'-ı pāki nūr-ı 'ilm-ile rüṣen
Felek ṭaḳında 'ālem görmedi mihr ü mehi aḥsen

155. TAŞHİF [Müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün / müstef'ilün]

Dil ḥāme-veṣ bel bağlayup evṣāfuña iy nīk-nām
Döndi ser-i ḥāme-şifat bî-gāye medḥüñ-çün müdām

156. ḲALB-İ BA'Z [Fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün]

Şaḥne-i 'adlūñden elḥaḳ ḥavf ider gerdün-ı dūn
Cāmı el ucıyla ṭutar muttaşılca ser-nigün

157. ŞĀH EFENDİ [Fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün]

Bir yalıñ yüzlü kenār itmekçe vardur 'ālemi
Ḳış güninde ḥaḳludur āteş kenārın almada

158. 'AŞḲİ [Fā'ilātün / fā'ilātün / fā'ilün]

'Işḳ-ile endüh-ı ḡam dilden gider
Görmeyen 'ışḳuñ yüzün gördi keder

159. **HÜSREV** [Mef'ülü / mefâ'ilü / mefâ'ilü / fe'ülün]
 Kâbil mi sentün meh ola karşıda nümâyân
 Bir kez hele mir'âta baq iy hüsrev-i hübân
160. **RÜSTEM** [Fe'ilätün / fe'ilätün / fe'ilätün / fe'ilün]
 Didim iy mâh ruhuında ne kadar hâlün vār
 Didi Rüm içre yüri var 'Arab'ı eyle şümār
161. **UBEYDÎ** [Fâ'ilätün / fâ'ilätün / fâ'ilätün / fâ'ilün]
 Çeşm-i bî-dârumda 'aks-i dest hün-âlude mār
 Zevrağ-ı şafâda şan bir deste güldür táb-dār

Sonuç

Bu türde eser verenler arasında önemli bir yeri olan Ubeydî'nin, divanında yer alan 159 muammanın yanı sıra bir muamma mecmuasında bulunan iki farklı beytiyle birlikte şaire ait 161 muammayı bir araya getirerek şimdiye kadar tespit edilen tüm muammalarını topladığımız, divanındaki muammeyat faslının tıpkıbasımını ve muammalarından bazılarının çözüm örneklerini verdiğimiz bu çalışmamızdan çıkardığımız sonuçlara göre Ubeydî birçok tamiye tekniğini kullanarak 109 farklı isim ve lakabı beyitler ve kıtalar içerisinde gizlemiştir. Bu isimler şu şekildedir: Abdî, Âdem, Âdilî, Adnî, Âhî, Ahmed (4), Akbaba, Aklî, Alî, Aşkî, Ayaz, Bahâ, Bahâdır, Bâkî, Bâlî, Bayrâm, Bedr, Behiştî, Behmen, Bilâl, Budag (2) Câbir, Câmî, Cânî, Dâvud (2), Emrî, Enes, Fânî, Fenâyî, Ferdî, Fethî (2), Feyzâ, Hamza, Hasan, Hasan (3), Ziyâ, Hilâlî, Hüseyin (2), Hüsrev (2), İbrâhîm, İmâm, İsâ, İskender, Kadrî, Kalb-i Gül, Kâsım, Kâsım, Kaya (2), Kubâd, Latîf, Mecd, Mecdî, Memi (2), Mesîh, Minûçihir, Muhammed, Musallî, Nasûh, Nebî (2), Nihânî, Niş-Zâde, Nizârî, Nûh, Nûr (2), Oruç, Ömer (4), Rahmetî, Rahmî, Ramazan (3), Receb (3), Revânî, Rüstem, Sâdık, Sadî, Sadr, Sâid, Sâkinî, Sâlîh, Sehî, Selâm, Senâyî, Seyf, Seyyîd, Sıdkî, Sinân, Sûzî, Süheyl, Süleymân, Şâdî (2), Şâh (3), Şâh Efendi, Şâh Velî, Şebçerâğ, Şehâb, Şemî, Şems, Şemsî, Şeyh Kemâl, Takî (4), Ubeydî, Vedûd, Velî (2), Veys, Yûnus, Yûsuf (14), Zeyn (2), Zibâ, Alî ve Bâlî.

İsimlerin yanı sıra muammalarının bazılarında başlık olarak hall usulüne yer verilmiştir. Bunlardan on ikisinde sadece usul belirtilmiştir: İskât-ı aynî,

iskât-ı mislî, kalb-i ba'z, kinâyet, tahlîl, tansîs ve tahsîs, tashîf, te'lîf-i imtizâcî, te'lîf-i ittisâlî, tebdîl, terkîb. Birinde ise "Be-nâm-ı Ahmed, İntikâd" şeklinde başlık olarak hem isim hem usul yazılıdır.

Ubeydî, muammalarının 158'ini aa şeklinde kafiyelemiştir; çoğu matla biçiminde beyitlerdir, bunların yanında 3 tane kıta vardır. Kullanılan vezinler şunlardır:

Fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlün :	51
Fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlün:	30
Mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün / mefâ'îlün:	21
Fe'îlâtün / mefâ'îlün / fe'îlün:	16
Fâ'îlâtün / fâ'îlâtün / fâ'îlün:	9
Mefâ'îlün / mefâ'îlün / fe'ülün:	8
Mef'ülü / fâ'îlâtü / mefâ'îlü / fâ'îlün:	7
Müstef'îlün / müstef'îlün / müstef'îlün / müstef'îlün:	5
Mef'ülü / fâ'îlâtün / mef'ülü / fâ'îlâtün:	4
Mefâ'îlün / fe'îlâtün / mefâ'îlün / fe'îlün:	3
Mef'ülü / mefâ'îlü / mefâ'îlü / fe'ülün:	3
Fe'îlâtün / fe'îlâtün / fe'îlün:	3
Mef'ülü / mefâ'îlü / fe'ülün :	1

İçerik itibarıyla Ubeydî'nin muammalarının da bu türdeki tüm manzumeler gibi klasik edebiyat zevkından ayrıldığı noktalar bulunmaktadır. İşlenen mazmunlar, şiirsel temsil, hayal sunmaktan çok çözüm usullerine işaret etmektedir. Özellikle sıklıkla kullanılan "dil" kelimesi bazen kelimenin harflerinin kalb edileceğinin göstergesiye bazen de kelimenin ortasındaki harfle ilgili işlemlerin işaretidir. Sevgilinin zülfü, dudağı, boyu klasik anlamda teşbih edildikleri harflere karşılık gelse de bu türden istiareler çoğunlukla gizlenen isimle ilgilidir; harfler beytin anlamına dair bir işlev teşkil etmemektedir. Muammalardaki eylemlerin klasik içeriğe göre daha çeşitli olması da yine beytin anlamından çok muamma hal usulleriyle alakalıdır; görünmek, dönmek, üzere olmak, sonu olmamak, dikmek, atmak, peyveste olmak gibi eylemler anlama katkı sağlamakla birlikte bunların kullanılmadaki

asıl amaç, kastedilen harflere ve lafızlara dair işlemler konusunda ipucu vermektir. Muammalarda somutlukların, nesnelere ve yer yön zarflarının klasik şiire kıyasla daha fazla kullanılması da bu rehberlik durumu ile alakalıdır.

Özetle, Ubeydî, muammalarında genellikle beyit nazım birimini tercih ederek on üç farklı vezinle birçok ismi ve lakabı çeşitli usullerle gizlemiştir. Muammaların çözümlerine yer vermeyen şair, bazı muammalarında isim yerine hal usulünü başlık olarak kullanmıştır. Şairin, içerik itibarıyla kaside, şarkı ve gazellerinden ayrı bir anlam dairesinde bulunan muammalarında mazmunlar ve tipler klasik şiir estetiğine aykırı kullanılsa da klasik mana ve hayallere tam karşılık gelecek ölçüde edebî bir tasarruf da söz konusu değildir. Ancak kendine has kuralları olan bu tür, hislerden ziyade zekâyâ hitap ettiği için muammalar edebî ölçütlere göre değil isimlerin gizlenme usullerinin çeşitliliğine ve çözüm eşliğindeki itidale göre değerlendirilegelmiştir. Ali Nihad Tarlan bu durumu, "Halledilemeyen muamma *edebî* muamma değil, *ebedî* muammadır," şeklinde veciz bir ifadeyle dile getirmektedir (Tarlan 1936: 7). Bu itibarla, Ubeydî, muamma türünde verdiği ürünlerin niceliği, hal usullerinde çeşitliliği gözetmesi ve çözüm noktasında itidali gözetmesi sebebiyle edebiyatımızın önde gelen muamma şairlerinden biri olmuştur; muammalarına birçok mecmuada yer verilmesi de bunun göstergesidir.

Kaynakça

- ARSLAN, Mehmet (2019), "Divan Edebiyatında Mu'ammâ Çözülmuş Mu'ammâ Örnekleri ve Mu'ammâ Çözüm Teknikleri", *Prof. Dr. Mehmet Arslan'a Armağan*, Sivas: Cumhuriyet Üniversitesi, 76-169.
- ARSLAN, Ömer (2013), *Ubeydî Divanı (Metin-İnceleme)*, (Yayımlanmamış Y. Lisans Tezi), İstanbul: İstanbul Üniversitesi.
- AYDEMİR, Yaşar (1999), "Esirî'nin Bağdat Şehrâşûbu", *Gazi Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, Dr. Himmet Biray Özel Sayısı, 446-475.
- BAŞ, Münire Kevser (1999), *Lâmîî Çelebi'nin Şerh-i Muammeyât Alâ Esmâ-i Hüsnâ'sı* (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ankara: Ankara Üniversitesi.
- BİLKAN, Ali Fuat (2000), *Türk Edebiyatında Mu'ammâ*, Ankara: Akçağ.

- ÇAKIROĞLU, Nevin (2014), *Süleymaniye Kütüphanesi Bağdatlı Vehbi 1542'de Kayıtlı Muamma-Lugaz Mecmuası: İnceleme-metin*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- ÇEÇEN, Halil ve Ayşe Sağlam (2019), *Risâle-i Muammâ*, İstanbul: DBY.
- ÇELİK, Büşra (2018), "Derzi-Zâde Ulvî ve Manisa Şehrengizi", *Türk Kültürü İncelemeleri Dergisi*, 02(39), 223-290. <https://doi.org/10.24058/TKI.2020.370>
- ÇELEBİOĞLU, Âmil (1979), "Muammalara Dair", *Türk Kültürü Dergisi*, Sayı 201-202-203.
- ELBİR, Bilal (2009), "Türk Edebiyatında Muamma ve Surûrî'nin Bir Mu'ammâ Şerhi", *Turkish Studies*, 4/6 Güz, 82-94.
- GÖK, Taner (2016), "Fakîrî'nin İstanbul Şehrengizi", *Çanakkale Araştırmaları Türk Yılığ*, 14 (21), 0-0. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/canakkalearastirmalari/issue/45130/564253>
- İŞINSU DURMUŞ, Tuba (2019), "Bir Hami Olarak Kınalızâde Ali Çelebi ve Muamma Türüne Katkısı", *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, USTALARA SAYGI-I: PROF. DR. FATMA SABIHA KUTLAR OĞUZ'A ARMAĞAN, 124-140 . DOI: 10.34083/akaded.648594.
- HAMZA, Adem (2011), *Türk edebiyatında el yazması bir Lugaz ve Muamma Mecmuasının Transkripsiyonlu Olarak Latin Harflerine Çevirilmesi*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Edirne: Trakya Üniversitesi.
- HİBRÎ, *Enîsü'l-Müsâmirîn*, Millet Genel Kütüphanesi, Kayıt no: 616.
- İSEN, Mustafa (1994), *Mustafa Âlî, Kühü'l-Ahbâr'ın Tezkire Kısım*, Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi.
- KAÇAR, Mücahit (2020), *Tercüme-i Hizânetü'l-Edeb, İzahlı ve Örneklî Belagat Terimleri Sözlüğü*, İstanbul: Türkiye Yazma Eserler Kurumu.
- KAÇAR, Mücahit (2021), "Mollâ Câmî'nin Manzume-i Muammâ'sına Salâhaddin Uşşâkî Tarafından Yapılan Şerh", *Esengü Bitig, Doğumunun 60. Yılında Zühal Ölmez Armağanı*, (Haz. Tümer Karayak-Uğur Uzunkaya), İstanbul: Kesit Yayınları.
- KAYA, Hasan (2013), "Divan Şiirinde Harf ve Kelime Oyunlarına Dair Bir Tasnif Denemesi", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 48 (48) , 71-114 .

- KAYABAŞI, Bekir (1997), *Kâf-zâde Fâ'izî'nin Zübdetü'l- Eş'âr'ı*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Malatya: İnönü Üniversitesi.
- KILIÇ, Filiz (2010), *Âşık Çelebi, Meşâ'irü's-Şuarâ*, (III Cilt) İstanbul: İstanbul Araştırma Enstitüsü.
- KOÇU, Reşat Ekrem (1947), "İstanbul Kahvehaneleri", *Türkiye Turing ve Otomobil Kurumu Dergisi*, Ekim 1947, 11-15.
- KUTLUK, İbrahim (1997), *Beyânî, Mustafa Bin Carullah, Tezkiretü's-Şuarâ*, Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu.
- KUTLUK, İbrahim (1989), *Kınalı-zade Hasan Çelebi, Tezkiretü's-Şuarâ*, Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu, Türk Tarih Kurumu.
- KÜRKÇÜOĞLU, Kemal Edip (1949), "Fuzulî'nin Muammâ Risalesi", *AÜDTFCD*. VII/I Mart 1949.
- OWENS, Meredith (1971), *Âşık Çelebi, Meşâir-ü's-Şuarâ*, London: Gibb Memorial Trust.
- ÖNTÜRK, Tolga (2017), "Türk Edebiyatında Muamma ve Sürûrî'nin 'Şerh-i Muammeyât-ı Mîr Hüseyin' Adlı Eseri", *Türük Uluslararası Dil Edebiyat ve Halk Bilimi Araştırmaları Dergisi*, 1 (11), 222-239.
- ÖZTUNA, Yılmaz (1990), *Büyük Türk Musikisi Ansiklopedisi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yay.
- SARAÇ, Mehmet Ali Yekta (2005), "Muamma", *DİA*, C. 30, İstanbul: TDV.
- SARAÇ, Mehmet Ali Yekta (1997), "Muamma ve Divan Edebiyatındaki Seyri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 27 (0), 297-308.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iutded/issue/17066/178300>
- SOLMAZ, Süleyman (2005), *Ahdî ve Gülşen-i Şuarâsı*, Ankara: Atatürk Yüksek Kurumu Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı.
- ŞAHİN, Oğuzhan (2016), "Salâhaddîn-i Uşşâkî'nin Muamma Şerhlerine Dair", *Türk Dünyası İncelemeleri Dergisi*, 16 (2), 155-179.
- ŞEMSEDDİN SÂMÎ (1996), *Kamûsü'l-Alâm*, C. 4. Ankara: Kaşgar Neşriyat.
- TARLAN, Ali Nihad (1936), *Divan Edebiyatında Muamma*, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Yay.
- TİĞLİ, Fatih ve Ömer Arslan (2017) "A Contribution To Agricultural Life Of Bulgaria Under Ottoman Rule: Ubeydî's And Rizâ's Fruit Odes",

Turkey&Bulgaria A Contribution to Balkan Heritage (IBAC Book Series 5) 57, İstanbul: İ.Ü., 31 57.

TUMAN, Mehmet Nail (2001), *Tuhfe-i Nâilî, Divân Şairlerinin Muhtasar Biyografileri*. (Haz. Cemal Kurnaz-Mustafa Tatçı), Ankara: Bizim Büro Yay.

WILKINS, Charles (1806), *Dictionary, Persian, Arabic and English*, V.I. London: William Bulmer and Co.

YAVUZ, Kemal (2007), *Mu'îni'nin Mesnevî-i Murâdiyye'si*, Konya: Selçuk Üniversitesi Mevlana Araştırma ve Uygulama Merkezi. (e-kitap: <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-78437/muini---mesnevi-i-muradiyye.html> erişim tarihi: 14.08.2020)

YAVUZ, Kemal (2012), "Nihani'nin Sultan I. Selim Adına Yazdığı Muammalı Kasidesi ve Çözümü". *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 28 (0) , 547-583 .
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/iutded/issue/17067/178324>.

Ek: *Ubeydî Divânı*, Muammeyât Kısmı (İstanbul Üniversitesi Nadir Eserler Kütüphanesi T.Y. 631 v. 12b-16a)

